

Doc. dr mag. Bojan Macuh, Maribor, Republika Slovenija

BALKANIZACIJA PERSIJSKOG ZALIVA: STRATEŠKO DROBLJENJE IRANA KAO AMERIČKI ODGOVOR NA OSU MOSKVA-PEKING

Ulazak u 2026. godinu obeležila je jedna od najdramatičnijih vojnih intervencija u modernoj istoriji – američka operacija „Epic Fury“ protiv Islamske Republike Iran. Dok Vašington napade utemeljuje preventivnim uništenjem nuklearne pretnje i zaštitom svetskog mira, kritička javnost se pita da li je reč o promišljenom strateškom potezu ili o opasnom političkom hazardu. U vreme kada su domaće afere i ekonomska nestabilnost u SAD dostizale tačku ključanja, Trampova administracija je pokrenula seriju vazdušnih udara koji su u nekoliko dana korenito promenili arhitekturu Bliskog istoka. Ova analiza istražuje slojeve međusobno suprotstavljenih interesa: od zvanične retorike o "oslobađanju iranskog naroda" do prikrivenih motiva koji sežu duboko u energetske politiku i pokušaje očuvanja američke globalne dominacije.

Geopolitički hazard 2026. godine

Mišljenje Amerikanaca o vojnim operacijama protiv Irana, koje su se početkom 2026. godine snažno intenzivirale pod vođstvom predsednika Donalda Trampa, prema poslednjim istraživanjima (mart 2026) snažno je podeljeno, ali preovladava nenaklonost i zabrinutost. Podaci istraživanja Reuters/Ipsos i Quinnipiac University iz marta 2026. pokazuju da većina Amerikanaca ne podržava direktnu vojnu akciju. Oko 53 % do 59 % Amerikanaca protivi se ratu sa Iranom. Vojne napade podržava tek između 27 % i 40 % ispitanika (zavisno od istraživanja). Približno polovina birača smatra da Tramp pokazuje „preteranu sklonost ka upotrebi vojne sile“.

Strah od „beskonačnog rata“ i kopnene invazije Najveći otpor primetan je kod pitanja slanja kopnenih trupa. Čak 74 % Amerikanaca protivi se slanju kopnene vojske u Iran. Većina (60 %) očekuje da će konflikt trajati duže vreme, iako Tramp u svojim izjavama tvrdi da je rat „manje-više gotov“ i da su ciljevi već uništeni. Amerikanci snažno osećaju posledice konflikta po sopstvenom džepu. Dve trećine (67 %) Amerikanaca smatra da će cene benzina zbog napada na Iran drastično porasti (nafta je već premašila 110 dolara po barelu). Skoro polovina (49 %) smatra da će konflikt negativno uticati na njihov lični finansijski položaj.

Duboka politička razilaženja. Mišljenje je strogo podeljeno po stranačkoj pripadnosti, ali se pojavljuju pukotine i u samoj Trampovoj bazi. Republikanci većinski podržavaju Trampove odluke (oko 76-procentna podrška), međutim, čak i među njima ima skeptika koji se protive kopnenom posredovanju. Demokrate i nezavisni birači pak odlučno se protive (do 78 % demokrata i većina nezavisnih). Američka javnost je trenutno skeptična i cinična. Većina smatra da Tramp nema jasan plan za Iran i plaši se da će rat smanjiti bezbednost SAD umesto da je poveća. Takođe preovladava mišljenje da bi predsednik za takve napade trebalo da dobije odobrenje kongresa.

Gde je stvarni uzrok agresije? Pitanje o „stvarnom“ uzroku je složeno, jer se zvanična obrazloženja Bele kuće snažno razlikuju od analiza nezavisnih geopolitičkih stručnjaka. Trenutno (mart 2026) se u javnosti prepliću tri glavna razloga. Operacija, koju je Pentagon nazvao Epski bes, zvanično se opravdava sprečavanjem nuklearnog naoružavanja. Trampova administracija tvrdi da su pregovori u Ženevi u februaru 2026. propali i da je Iran bio samo nekoliko nedelja udaljen od izrade funkcionalne nuklearne bombe. Tome sledi uništenje raketnih kapaciteta. Cilj je bio neutralizovati iranski arsenal balističkih raketa koji bi mogao dosegnuti Izrael i američke baze (uz pomoć agresorskog Izraela). Najviše ih pak muči zamena režima. Nakon ubistva vrhovnog vođe Alija Hameneja (28. februara 2026), Tramp je otvoreno pozvao Irance na ustanak i zamenu vlasti, tvrdeći da je to jedini put do trajnog mira. Preko tajnih službi je „podsticao“ Irance koji nisu naklonjeni trenutnom režimu i na osnovu toga tražio razloge za promenu režima. Tipično američko delo koje se ponavlja iz godine u godinu, iz decenije u deceniju – Avganistan, Irak, Sirija, Libija, a sada stvara dugotrajni rat u Iranu. Ključno je pak to da ga stručnjaci upozoravaju da Iran nije isti kao druge okupirane države.

Unutrašnjopolitički pritisci. U američkim i evropskim medijima (npr. FokusPokus, Dnevnik) pojavljuju se teorije da je reč o klasičnom primeru skretanja pažnje sa Epsteinovih dosijea. U SAD su upravo početkom 2026. godine počeli da otkrivaju nove, opsežne dokumente o Džefriju Epsteinu, u kojima bi Trampovo ime moglo da se pojavi više hiljada puta. Kritičari tvrde da je rat pogodan način za ućutkivanje te teme. Neki pak smatraju da administracija ponovnim preuzimanjem kontrole nad energetske putevima u Persijskom zalivu želi dugoročno da diktira cene nafte i slomi kinesku ekonomsku dominaciju. Neki stratezi pominju čak i tzv. „balkanizaciju Irana“ – namerno izazivanje građanskog rata koji bi državu razbio na manje etničke jedinice (Kurde, Beludžistance, Arape), čime bi Iran decenijama prestao da bude regionalna sila.

Nepouzdana budućnost. Operacija Epic Fury je možda postigla svoje taktičke ciljeve – uništenje ključne infrastrukture i obezglavljanje iranskog vrha – međutim, pitanje dugoročne stabilnosti ostaje bez odgovora. Istorija nas uči da je

vojni uspeh bez jasnog plana za dan posle samo uvod u nove, još kompleksnije konflikte. Američka javnost ostaje duboko podeljena: između onih koji u napadima vide nužnu odbranu zapadnih vrednosti i onih koji upozoravaju na novi „beskonačni rat“ koji će iscrpiti američku ekonomiju i radikalizovati ceo region. Bez obzira na to da li će Iran ući u period demokratske tranzicije ili će skliznuti u balkanizovani haos, događaji iz 2026. godine su neopozivo okončali eru diplomatije u Persijskom zalivu. Svet sada gleda u budućnost u kojoj o miru više ne odlučuju međunarodni ugovori, već nepredvidivost moći.